I

Уночі по ставу блищать зірки. Зледве ворушаться різкуватими промінчиками, виполоскуються у весняній воді. А місяць пливе й пливе від одного берега до другого, золотим черевцем донизу, аж доки не потоне. Вимеркнуть його холодні сліди на ставу, ніби й не плив там ніколи місяць. Тоді береться народжуватись небо, і вищає, вищає, доки не зіпнеться над горбами. І чим далі воно піднімається, тим глибше опускається у воду,— і здається, що став бездонний, бо ген-ген брижиться блакиттю. Ген-ген... Пташка пролетить угорі — пролетить вона й по віддзеркаленню. А сонце стеле й стеле полотна по гладіні — вимочує. Вони ж не мокнуть, і сонце згортає їх сухими.

— Івасику-Телесику, приплинь-приплинь до бережка!

Це мельникова шепелява Марійка. І хоч не видно поміж латаття ні Телесика, ні човна, але вона, примостившись на камені, миє ноги і викликає невідомого Івасика чи то з-за цвинтаря, не то з-за Кобилячої коси, чи то з-за тих верб, що ген полощуть попущене віття. У неї ніс уже облущений, шкіра на ньому пухириться. Коліна позбивані, а ноги — в бородавках. Марійка впевнена, що то жаба винувата. Пробувала вивести їх молочаєм — не виводяться. Вона вірить, що коли купатись ранньої весни, то з-під спіднички виросте верба. Але кілька разів купалась — не росте. Чого б то?

Марійка завжди біля води, тому в неї очі ніби жабуринням забризкані, зеленкуваті. Напровесні тітки приносять гусячі та качині гнізда з шкаралупами та бовтунами і топлять їх за лотоками. Марійка виловить кілька бовтунів, кладе їх на осоння: може, що вилупиться? Та дарма... Напровесні на протилежному степовому березі сідають перепочити дикі гуси, що летять на північ. Вони обережно ходять по торішній траві. Полювати на них заборонено, і дядьки, прошкуючи по гатці, тільки дикувато поглядають на той бік. Батько також визирне з

млина, потовчеться на мосту, подимить цигаркою, глипаючи на гусей у повесінньому березі,— і назад. А Марійка, нібито вона вже сама стала Івасиком-Телесиком:

— Гуси-гуси-гусенята, візьміть мене на крилята!..

Коли до млина з'їжджаються машини та вози, то вона любить крутитись поміж моторами й кіньми. Любить, як коні їдять сіно або хрупають оброком і позирають навколо зволоженими розумними очима. Любить, як пахне свіже зерно і як зносять мішки до млина. Любить дивитись, як дядьки вечеряють на полудрабках, чекаючи свого помолу. Вона шастає поміж колесами, поміж ногами, людськими та кінськими, до всього є їй діло.

Вона — ніби зеленоокий дух цього підстаркуватого колгоспного млина.

— Марійко,— наказує батько.— Ану спати!

Тоді вона ховається за мішками. Причаївшись, слухає, як трудно гуде вода, як твердо й ваговито крутяться жорна. Од розприсканого борошна в напівосвітленому млині ще темніше; голосів зовсім не чути, тільки видно зуби, відкриті у мимовільній усмішці, та ряхтіння іскристих колючок в очах. Батько геть-чисто обсипаний борошном: його брови звисають заметами, кучугуркою вибивається з-під козирка чуб, а сам картуз схожий на підпалок; плечі батькові і рукави також притрушені пухкою метелицею, і коли він піднімає обидві руки, то скунялій Марійці здається, що він підносить крила, щоб у розчинені двері вилетіти в ніч. Поступово кам'яний гуркіт і твердий гамір води віддаляються, відпливають,— це Марійка, легшаючи і стаючи зовсім невагомою, засинає.

II

Буває, що приходять додому. Коли батько тільки прокинеться і порається по господарству. І починається розмова. Про те, про се, про Химині кури. Батько більше підтакує. У нього очі ласкаві, ніби ввібрали добро всього світу. Згодом гість переводить мову на те, що оце має мішечок-другий пшениці, то хотів би змолоти. Коли ж то млин буде одчинено, як там...

— Завтра,— відповідає батько.— Завтра й приносьте.

— Воно й на колгоспній пекарні хліб гарний випікають,— провадить гість.— Але ж ото баба гризе й гризе: одвези та одвези, хай буде свіже мливо, бо закортіло домашнього хліба. Знаєте, баба — вона ж дурна. Як утокмачиться їй що, то кілком не виб'єш.

— Вона всеньке життя сама пекла хліб, то руки сверблять і душа свербить...

— Може й так... Завтра привезу. Тільки ж щоб гарно змололи, щоб м'яко...

Проте гість іще не заспокоєний. Хоча він знає, що людям не деруть, а мелють, і мелють гарно, але хочеться, щоб йому було найліпше. Він все не йде з двору, тупцює, знімає й надіває картуза, зацікавлено роздивляється нові тички, якими підперто гілля яблунь у садку, знову заводить річ про те, про се. Батько не гнівається. Він лагідний, ніби ота рожевобока хмарина над селом.

— То ви ж глядіть,— знову за своє гість.

І так щодня. Хто-небудь прийде, хто-небудь пиріжків чи пундиків принесе. Коли батько відмовляється, то силоміць ткнуть у руку: "Беріть, беріть, бо ж господині немає, а ота

мала хіба вам напече..." І — стрель поглядом на Марійку. А вона і рада, що пиріжків принесли, але водночас і гнівається, що ото про неї так.

Батько завжди бере її з собою до млина. Але одного разу подався ще зранку набивати жорна, а вона рушила пізніше, випаливши в печі та нагодувавши курей. Ішла, нічого собі не думала, коли з глиняників вискакує рудий Тизунець, з розтовченим носом, з плескатим підборіддям. Вона відчула щось недобре, а тому набрала дуже безпечного вигляду, ніби біля глиняників нікого немає, крім неї, а коли й є, то не варте її уваги. І саме це розізлило Тизунця. Бо якби вона хоч сполохано зиркнула на нього, то він би її не зачепив. А так переступив дорогу і питає:

— Що тобі зробили наші гуси, га?

— А що?—перепитує Марійка так, ніби вона нічого не знає.

— Грудками хто шмаляв на них, га?

— Коли?

— Учора! Хто, га?

— Ніхто на них не шмаляв! Вони залізли до нас у капусту, а я їх вигнала!..

— Ось я тобі зараз вижену,— погрозливо сказав Тизунець, підступаючи ближче.— Більше не будеш шмаляти!..

— Те! — обізвалась Марійка.— А я хотіла тобі щось показати!

— Що показати? Ти думаєш, що менше запотиличників дам?

— У млині,— сказала Марійка,— у млині є місце, де співає вода. Отак, — вона хотіла зобразити, як співає вода, але тільки беззвучно поворушила вустами.— Отак...

— Не бреши,—пригрозив Тизунець.— Однаково лупня дам.

— Ет! — невдоволено кинула вона.— Як хочеш.

І спокійно обминула Тизунця, ніби він і не стояв на її дорозі. Зневажений хлопець отетерів, а потім кинувся навздогінці. Він не штурхнув Марійку, тільки примирливо запропонував:

— Добре... Ходімо...

У млині Тизунець старається бути непомітним. Мимовільно він ніби меншає ростом та вужчає в плечах, тоді як Марійка вищає та наче дорослішою стає. Проте Марійка нічого не говорить батькові про їхні стрітини, і хлопець сміливішає, очі його незалежно розпалюються.

Вони залазять у підпілля, між гвинти і колеса. Денне світло пробивається сюди крізь шпари, воно зеленкувато-бліде. Під самими ногами дзюркотить швидкими струмками вода. Тут волого й холодно, як у погребі. Обоє на хвилю принишкли, прислухаючись.

— Де ж? — запитав Тизунець.

Марійка мовчки порачкувала між вологими, обплутаними сірим павутинням стовпами, і дошки під її ногами приглушено порипували. Ось світло із однієї шпари стрельнуло в її голову, ось прутик із другої щілини діткнувся руки.

— Тс-с,— приклала палець до вуст, сама перетворюючись на слух.

І Тизунець закам'янів. На мить здалось, що йому заважає власне дихання — і він затамував його. Над головою глухо ходили. Серце у грудях стукало голосніше, ніж будь-коли. Й одноманітно жебоніла вода, просочуючись крізь лотоки та поминаючи лопаті. Марійка не ворушилась. І Тизунець подумав, що вона чує те, що не долітає до нього. Йому стало заздрісно, і він відчув себе чужим у цьому запіллі, де нічого не міг вловити. Якраз Марійка повернулась до нього, немов запитувала: правда ж, гарно?

— А ти брешеш! — пробубонів він і сам злякався свого голосу, який видався йому тут зайвим.

— Лізь на моє місце!..

Тут і справді співало. Під дошками, зовсім близько, солодко жебоніла вода. Іноді вона наче схлипувала, а потім її звук ставав чистим, пронизливо тоненьким. Далі набрякав, уже був соковитим, наливався мелодійною гучністю, доки знову не стишувався... Клекотіло, жебоніло, пронизувало простір, будило щось невловне й бентежне.

Враз ринуло й загоготіло — спів пропав, розтоптаний раптовим клекотом води, пущеної через лотоки. Трудно, гранітно щось повернулося, заскреготіло; далі вже повернулось легше, не так натужно,— і колеса почали крутитись, скоромовкою бубоніти, далі вже не бубоніли, а тільки гули. І дошки ніби напружились та потугішали, вони тремтіли і здавались тоншими, ніж перед цим.

— Все,— сказала Марійка.— Більш не співатиме.

III

Телесик не припливав до бережка а гуси-гусенята не брали Марійку на крилята. Уже почалися грози, літні, раптові, і коли по ставу лопотів дощ, то поверхня куріла блідим водяним порохном, а блискавки диміли

пронизливо голубуватим сяйвом. Громи їздили по хмарах, зчиняючи гармидер, гуркотняву, й тоді здавалось, що од невидимої колісниці відпало колесо і покотилося геть-геть, і його торохтіння вигасало, доки зовсім уже не чулось. Ночі після гроз бували то прохолодні, то задушливі; і в прохолодні ночі зірки були яскраві, бадьорі, ніби натерті до блиску цеглою, а в задушливі — ліниві й стомлені, ледь-ледь веселі.

Якось ополудні Марійка вискочила з млина купатись. Вода цвіла зеленим цвітом, була тепла, ніби її гріли в балії. Марійка сховалась, тільки голову видно. Ось метелик із сонячно-золотистими крильцями опустився на плавучий листок. Ластівка хуркнула над ним — і налякала. Риба тернулась об коліна тупим писком — і збурунила хвостом воду, налякано одпливши.

З-за лози вийшли хлопці і всілись на піску.

— Агей,— крикнув до Марійки козлоногий Сеник, конюхів близнюк.— Вилазь на берег.

Вона ж навіть не відповіла, ніби ніхто до неї не звертався.

Тоді Сеник навмисне зласкавив свій голос, надавши йому байдужо-дружніх ноток:

— Ну, як хочеш...

Її голова стриміла над водою, як велика і незвичайна квітка латаття. Хлопці сиділи на піску, штурхали під боки Тизунця і заливчасто реготали. Нарешті, їм надокучило теревенити та сміятись, і Сеник знову гукнув:

— То не вилізеш?

Вона знову не озвалась.

Тоді він прокричав:

— А що там у млині співає, га?.. Що ти брешеш?

Марійка ледве втримувалась, щоб не вискочити. Але коли хлопці стали кепкувати над нею, вона підвелась і побрела до берега. Чим ближче підступала, тим тихіші ставали хлопці. Тизунець, який також насміхався, першим звівся на ноги, нібито вона, розлючена, йшла тільки до нього, щоб видряпати йому очі...

Коли вона, не мовивши й слова, вдягалась, то Сеник сказав:

— Ну й брехло ти! — І на підтвердження звернувся до Тизунця: — Правда ж, вона брехунка?

Марійка й хлопці дивились на Тизунця. І він, одвернувшись від вогнисто-пильних Марійчиних очей, зневажливо посміхнувся і мовив:

— Брехунка, авжеж.

Хлопці од реготу качались по піску. Марійка схопила своє плаття і, наче її цькували собаками, побігла геть. їхній сміх переслідував її, лящав у вухах.

IV

Зимою батько білий не тільки тоді, коли повертається з млина, а й тоді, коли йде до млина: метелиця обліплює його. Сніг примощується на стрішках брів, намітає кучугурку на чуб, що випорскує з-під шапки, чіпляється за пухкі вуса, ніби за вівсяну стерню. Од снігу батьків погляд стає чистішим і глибшим.

Батько ступає в сліди, у яких, здається, повно голубуватих сутінків, а Марійка дріботить збоку. Синиці випурхують з-під їхніх ніг. На шляху здибаються люди. Вони вітаються, нахиляючи голови. Батько і Марійка відповідають в один голос, і Марійчин — золотаво-дзвінкий — на хвилю покриває синичий шарварок.

Цілий день вона — то між саньми й машинами, полохаючи горобців, що клюють розсипаний з опалок овес чи кінські кізяки, то ж у млині. Жорна трудно й жорстко крутяться, вода гуде порско й напружено. Поступово вона, як і батько, вибілюється в борошно, воно осідає їй на стрімкі брови, затримується об лагідний пушок на вилицях. І її голова од того також злегшується, стає світла, приглушено сонячна у півтемному млині.

Надвечір батько відправляє її додому. По замерзлому ставу бредуть і бредуть від степу сутінки. Хтось рубає сокирою ополонку, і крига то хижо, то розпачливо подзвонює. Верби повдягалися в овечі кожухи, повивертавши їх білою вовною. Ген на колгоспній фермі синє намисто мерехтить разком — вогні. І думка про Телесика не закрадається в голову...

З лугу, з-поміж беріз, вихоплюється маленький лижник. Він мчить навздогінці. І розуміючи, що вже не наздожене, починає махати палицями: мовляв, зупинись, маю сказати щось. І хоч Марійці кортить зупинитись і довідатись, що там має сказати Тизунець, але вона притьмом вскакує на своє обійстя і ховається в хаті.

Готує уроки — читає, пише. І чекає на батька. Уявляє, що все там уже змололи, опустили заставки, і млин, пахнучи свіжим мливом, заслухався сніговою тишею. І тими пісенними дзюрками, що не замерзають і зимою, що срібно ллються, киплять непогасною мелодією — крізь сивий холод, під кригу...

Батько приходить, коли вона вже спить.